

Declarasion univarsałe de i deriti umani

Preànbolo

Considarà che el reconosimento de ła dinjità inerente a tuti i membri de ła fameja umana e de i só deriti, companji e inalienàbiłi, el costituise el fondamento de ła libertà, de ła justisia e de ła paze inte'l mondo;

Considarà che el desconosimento e el dispreso de i deriti umani i ga portà a ati de barbarità che i ofende ła cosienza de l'umanità, e che el rivar de un mondo ndove che i èsari umani i gode de ła libertà de paroła e de credo e de ła libertà da ła paura e da'l bezonjo el ze stà proclamà cofà ła pì alta aspirasion de l'omo;

Considarà ch'A ze indispensàbiłe che i deriti umani i sie protezesti da norme zurìdeghe, se A se vołe evitar che l'omo el sie costreto a recórar, cofà ùltima istansa, a ła rebełion contro de ła tirania e l'opresion;

Considarà ch'A ze indispensàbiłe promóvar el dezvilupo de rapporti da amighi intrà Nasion;

Considarà che i pòpołi de ła Nasion Unie i ga reafermà inte ła Carta ła só fede inte i deriti umani fundamentałi, inte ła dinjità e inte'l vałor de ła parsona umana, inte l'eguajansa de i deriti de l'omo e de ła dona, e i ga desizo de promóvar el progresso sosiałe e un mejo tenor de vita in na pì granda libertà;

Considarà che i Stati membri i se ga inpenjà a perseguir, in coopearasion co ła Nasion Unie, el respeto e l'osarvansa univarsałe de i deriti umani e de ła libertà fundamentałe;

Considarà che na consesion comun de 'sti deriti e de 'ste libertà ła ze de ła màsima inportansa par ła piena realìzasion de 'sti inpenji;

L'asemblèa zenarałe

ła proclama

'sta declarasion cofà ideałe comun par tuti i pòpołi e ła nasion, a'l fin che onji parsona e onji partision de ła sosietà ła gapie da mirar, tenjendo 'sta Declarasion senpre inamente, a promóvar co l'insenjamento e l'educasion a'l respeto de 'sti deriti e de 'ste libertà e traverso de misure progresive, nasionałe e intarnasionałe, par seguràrghe reconosimento e osarvansa efetive, tanto par i pòpołi de i Stati Membri par primi, che par i pòpołi che i ze soto só jurizdision.

Artìgoło 1

Tuti i èsari umani i nase libari e companji par dinjità e deriti. I ze dotài de rajon e de cosienza e i ga da comportarse intrà de łori co spìrito de fradełi.

Artìgoło 2

A onjun A ghe speta tuti i deriti e tute ła libertà presentài inte 'sta Declarasion, senza nesuna distinsion, cofà de rasa, de cołor, de seso, de łengua, de rełijon, de opinion połitega o de altra sorte, de orìzene nasionałe o sosiałe, de richesa, de nàsita o de altra condision.

Oltratuto, nesuna distinsion ła sarà fata drio el status połitego, zurìdego o intarnasionałe de'l paeze o de'l teritorio da ndo' che na parsona ła vien, che'l sia indipendente, o soto aministrasion dełegà, o mìa autònomo, o sojeto a łimitasion de sovranità, cuała che ła sipie.

Artìgoło 3

Onjun el ga el derito a ła vita, a ła libertà e a ła segurità de ła só parsona.

Artìgoło 4

Nesun el podarà èsar tenjù da sciavo o da servo; ła sciavitù e el marcà de sciavi i sarà proibii in tute ła maniere.

Artìgoło 5

Nesun el podarà èsar meso soto tortura o a tratamenti o punision crudełe, dezumane o dezgradante.

Artìgoło 6

Onjun el ga el derito, dapartuto, a'l reconosimento de ła só parsonalità zurìdega.

Artìgoło 7

Tuti cuanti i ze conpanji davanti a ła łeze e i ga el derito, senza nesuna discriminasion, a ła stesa protesion da parte de ła łeze. Tuti cuanti i ga derito a na stesa protesion contro de onji discriminasion che ła ghe vaga contro a 'sta Declarasion, e cusì anca par onji istigasion a 'sta dita discriminasion.

Artìgoło 8

Onjun el ga el derito a na efetiva posibilità de ricorso a tribunałi conpetenti, contro de ati che no i rispeta i só deriti fundamentałi reconosù da ła costitusion o da ła łeze.

Artìgoło 9

Nesun el podarà èsar arestà, inprezonà o eziłià par arbitrio.

Artìgoło 10

Onjun el ga el derito, in condision conpanja par tuti, a na udiensa justa e pùblega davanti de un tribunałe indipendente e inparsiałe, par ła detarminasion de i só deriti, de i só doveri e anca de onji acuzasion criminałe contro de łu.

Artìgoło 11

Onji parsona acuzà de un crìmene ła ze considarà inosente fin che ła só colpa ła sia stà provà par via łegałe inte un proseso pùblego ndo' che ła gapia vùo tute łe garansie che łe ghe vołe par ła só defension.

Nesun el sarà condanà par un conportamento de comision o de omision che, inte'l momento de'l fato, no'l fuse considarà crìmene drio el derito interno o drio el derito intarnasionałe. Isteso, nesuna pena ła podarà èsar sentensià che ła sipie superior a cueła che ła jera prevista inte'l momento de ła comision de'l crìmene.

Artìgoło 12

Nesun el gavarà da subir intarfareense arbitrarie inte ła só vita privà, inte ła só fameja, inte ła só caza, inte ła só corespondensa, e njanca da védare ofendesti el só onor e ła só reputasion. Onjun el ga el derito de èsar tutełà da ła łeze contro de 'ste intarfareense o ofeze.

Artìgoło 13

Onjun el ga el derito a ła łibertà de móvarse e de abitar rento i confini de onji Stato.

Onjun el ga el derito de ndar via da onji paeze, fuse anca el suo, come anca de retornar a'l só paeze.

Artìgoło 14

Onjun el ga el derito de cercar e de gòdar, rento de altri paezi, de aziło da łe persecusion.

'Sto derito no'l podarà èsar invocà cuando che ła parsona ła sia par vero resercà par crìmeni mìa połìteghi o par asion contro i fini e i prinsipi de łe Nasion Unìe.

Artìgoło 15

Onjun el ga derito a na nasionalità.

A nesun A podarà èsarghe cavà par arbitrio ła só nasionalità e njanca el derito de muarla.

Artìgoło 16

Òmani e fémane òtemi i ga el derito de maridarse e de fondar na fameja, senza łimitasion de rasa, nasionalità o rełijon. I ga deriti conpanji revardo a'l matrimonio, durando el matrimonio e inte l'ato de ła só desołusion.

El matrimonio el podarà èsar fato soło che co'l łìbaro e pien consentir de i spozi promesi.

Ła fameja ła ze el nucleo naturałe e fundamentałe de ła sosietà e ła ga el derito a èsar protejesta da ła sosietà e da'l Stato.

Artìgoło 17

Onjun el ga el derito de aver na propietà sua parsonałe o in comun co altri.

Nesun el podarà èsar deprivà de ła só propietà par arbitrio.

Artìgoło 18

Onjun el ga el derito a ła libartà de pensier, de cosiensa e de rełijon; 'sto derito el ciapa rento anca ła libartà de muar rełijon o credensa, e ła libartà de manifestar, izoładamente o in comun, in pùblego e in privà, ła propia rełijon o ła propia credensa inte l'insenjar, inte'l prategar, inte'l culto e inte l'osarvansa de i riti.

Artìgoło 19

Onjun el ga el derito a ła libartà de opinion e de espresion, ciapà rento anca el derito de no èsar molestà par ła só opinion, e cueło de sercar, otènjär e devulgar informasion e idèe co onji mezo e senza revardo par i confini.

Artìgoło 20

Onjun el ga el derito a ła libartà de reunion e de asosiasion pasifega.

Nesun el pol èsar costrenzesto a far parte de na asosiasion.

Artìgoło 21

Onjun el ga el derito de partesipar a'l governo de'l só paeze, sia par direto che par traverso de raprezentanti libaramente sielti.

Onjun el ga el derito de intrar a l'impiego pùblego de'l só paeze in condision companje par tuti.

Ła vołontà popołar ła ze el fondamento de l'autorità de'l governo; 'sta vołontà ła ga da ndar estarnà par traverso de ełesion pariòdeghe e vere, fate co'l voto univarsałe, companjo e segreto, o drio na prosedura de tenor guałivo de libara votasion.

Artìgoło 22

Onjun, sendo membro de ła sosietà, el ga el derito a ła segurità sosiałe, e anca a ła reałizasion par traverso de'l sforzo nasionałe e de ła cooarasion internasionałe e in łigo co l'organizasion e łe resorse de onji Stato, de i deriti econòmeghi, sosiałi e culturałi indispensàbiłi par ła só dinjità e a'l dezvilupo libaro de ła só parsonałità.

Artìgoło 23

Onjun el ga derito al łavoro, a ła libara sielta de'l posto de impiego, a condision de łavoro juste e asetàbiłe e a ła protesion contra ła dezocupasion.

Onjun el ga, senza discriminasion, el derito a na retribuision companja par el medèzemo łaozo.

Onjun che'l łaozo el ga derito a na remunerasion justa e co sodisfasion che ła ghe segure a ła medèzemo e a ła só fameja de poder vïvar co dinjità umana e integrà, se ocoz, da altri mezi de protesion sosiałe.

Onjun el ga derito de fondar sindacati e de farghe adezion par ła defension de i só intaresi.

Artìgoło 24

Onjun el ga el derito de sponsar e de straviarse, ciapà rento donca anca na łimitasion rasonałe de łe ore de łaozo e ferie pariòdeghe pagàe.

Artìgoło 25

Onjun el ga el derito a un tenor de vita che'l baste a garantir ła sałute e el ben èsar suo e de ła só fameja, co ocio partegołar par ła nutrision, el vestir, ła caza, e łe cure mèdeghe e i servisi sosiałi che i ocoz; e el ga el derito a ła segurità in cazo de dezocupasion, małatia, invałidità, vedovansa, ansianità o par onji altro cazo de pèrdita de i mezi de susistensa par sircostanse independenti da ła só vołontà.

Ła maternità e ła infansia łe ga el derito a cure e asistense spesiałe. Tuti i putełi, nasesti inte'l matrimonio o fora, i ga da gòdar de ła stesa protesion sosiałe.

Artìgoło 26

Onjun el ga el derito a l'istrusion. L'istrusion ła ga da èsar gratis almanco par cueło che'l revarda łe clase ełementar e fundamentałe. L'istrusion ełementar ła ga da èsar de òbligo. L'istrusion tècnega e profesionałe ła ga da èsarghe mesa a ła despozision de tuti e l'istrusion suparior ła ga da èsar guałiva e a ła portada de tuti drio el mèrito.

L'istrusion ła ga da èsar inderisà a'l dezvilupo pien de ła parsonałità umana e a'l renforso

de'l respeto de i deriti umani e de ła libertà fundamentałe. Ła ga da promóvar ła comprension, ła tołaransa, ła amighità intrà de tute łe Nasion, i grupi rasiałi e rełijozi, e ła ga da jovarghe a l'òpara de łe Nasion Unie par el mantenjimento de ła paze.

I zenidori i ga el derito de priorità inte ła sielta de'l tipo de istrusion da darghe a i só fiołi.

Artìgoło 27

Onjun el ga el derito de ciapar parte libaramente a ła vita culturałe de ła comunità, de gòdar de łe arte e de partesipar a'l progreso sientifego e a i só benefisi.

Onjun el ga derito a ła protesion de i intaresi morali e matariałi che i vien da onji produzion sientifega, letararia e artistega che'l gapia realizà.

Artìgoło 28

Onjun el ga el derito a un òrdene sosiałe e internasionałe ndo' che i deriti e ła libertà presentài inte 'sta Declarasion i pose èsar realizài in pien.

Artìgoło 29

Onjun el ga serti òblighi verso de ła comunità, che là soło ła só parsonalità ła cata posibiłe el só dezvoltupo libero e pien.

Inte l'ezersitar de i só deriti e de ła só libertà, onjun el pol catarse de fronte soło che chełe limitasion che ła ze stabiłie da ła łeze par segurar el reconosimento e el respeto de i deriti e de ła libertà de i altri e par sodisfar ła nesèsità juste de ła morale, de l'òrdene pùblego e de'l ben èsar zenarałe inte na società democràtega.

'Sti deriti e 'ste libertà no i pol, inte nesuna maniera, èsar ezersitài in contrasto co i fini e i prensipi de łe Nasion Unie.

Artìgoło 30

Njente rento de 'sta Declarasion el pol èsar intarpretà inte'l senso de comportar un derito de un Stato, grupo o parsona ch'A se voje, de ezersitar na attività o de conspir un ato mirà a ła destrusion de calchedun de i deriti e de ła libertà cusì declarài.